

Trots op de

De sociale sector moet haar geschiedenis koesteren om te leren voor de toekomst. De canon sociaal werk maakt die historie inzichtelijk. **Jan Steyaert** beschrijft het belang ervan en de wijze waarop deze tot stand is gekomen.

Jan Steyaert

An de Universiteit van Warwick in de UK kan je een master volgen in de *social history of medicine*. Als je via Google zoekt op *history of medicine*, krijg je stapels informatie. Doe je hetzelfde voor de sociale sector, dan krijg je beduidend minder. Een cursus over de geschiedenis van sociaal werk wordt vrijwel nergens aangeboden, laat staan een volledige master. De vraag dringt zich op of de sociale sector haar geschiedenis wel serieus neemt, of ze haar verleden wel wil herkennen en koesteren? Zijn we wel trots op de weg die afgelegd is, op wat bereikt is?

Gelukkig zijn er recent enkele initiatieven genomen om de geschiedenis van het sociaal werk terug in beeld te brengen. De *British Journal of Social Work* publiceerde net voor de zomer een themanummer over die geschiedenis, met als prachtige titel *looking back while moving forward*. Caroline Skehill schrijft in haar redactioneel dat kennis van de geschiedenis van het vak betekenisvol bijdraagt aan hoe huidige professionals de identiteit en het bestaansrecht van hun beroep beleven. Marie Kamphuis citeerde hiervoor in haar geschiedenis van het sociaal werk uit 1951 Ortega y Gasset: 'Men ziet van de toekomst ongeveer evenveel als het inzicht in het verleden reikt.'

Een tweede recent initiatief om de geschiedenis van sociaal werk terug onder de aandacht te brengen, is het basisboek van Maarten van der Linde, waarvan net een tweede druk beschikbaar is. Daarover berichtte *SoziO* al in het decembernummer van 2007. Het boek geeft in tien historische hoofdstukken zicht op de voorlopers van het huidige sociaal werk. Het eerste hoofdstuk beschrijft de motieven voor sociaal werk. Voor het Vlaamse sociaal werk bestaat zo'n boek helaas nog niet, al bevat het boek van Wim Verzele een stevig historisch hoofdstuk.

Canon sociaal werk

En tenslotte is er de canon sociaal werk. Na het overweldigende succes van de historische canon (www.entoen.nu) lijkt Nederland wel besmet te zijn met canonitis. Steden als Eindhoven en Leiden maken een eigen historische canon, er is een canon over kerkgeschiedenis, over waterschappen, het Maritiem Museum in Rotterdam start werk rond een maritieme canon en Daan de Neef publiceerde een canon van de filosofie. De *Volkskrant* voltooide net de betacanon en startte werk voor een in 2009 te verschijnen gammacanon (onder leiding van Paul Schnabel, directeur van het Sociaal Cultureel Planbureau).

sociale sector

1974. De staf van Dennendal, een 'zwakzinnigeninrichting', schafte onder leiding van de hervormingsgezinde directeur Carel Muller het medische model af. De afstand tussen personeel en bewoners werd kleiner. Dat leidde tot een ontruiming, bezetting en een politiecrisis. Carel Muller en Nieuw-Dennendal zijn in de canon sociaal werk opgenomen.

En sinds eind 2006 is er dus ook de canon voor sociaal werk, eerst met tien vensters, in de zomer van 2007 uitgebreid tot 25 en sinds mei 2008 tot 35 vensters om de geschiedenis van het sociaal werk in kaart brengen. Het *format* van de canon zoals ontwikkeld in de historische canon, is aantrekkelijk om snel en toegankelijk ijkpunten op een tijdslijn te plaatsen. Zogenaamde vensters geven dan kort via tekst en foto's informatie over die ijkpunten en geven verwijzingen naar verdere verdieping buiten de canon.

Het is nutteloos hier de inhoud van alle 35 vensters te benoemen, daarvoor volstaat een bezoek aan de website. Bij wijze van smaakmaker hier slechts een enkel voorbeeld. In het jaar 1985 benoemen we het werk van Elco Brinkman (toenmalig minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, red.) als ijkpunt in de geschiedenis, omwille van zijn gebruik van het concept 'zorgzame samenleving'. Meteen is dit een goed voorbeeld van de eerder aangehaalde redenen om de geschiedenis te koesteren, want wie de teksten en toespraken van toen naast de beleidsstukken en de debatten rondom de Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) legt, ziet woorden terugkomen. Het is alsof er met *cut and paste* aan tekstrecyclage gedaan is. Twee keer is eenzelfde houding zichtbaar ten aanzien van een te ijverige

MOEILIJKER LIGT DE SELECTIE BIJ HET BEPALEN WAAR DE GESCHIEDENIS STOPT EN WAAR HET HEDEN BEGINT. KAN JE IN EEN HISTORISCH OVERZICHT AANDACHT BESTEDEN AAN BIJVOORBEELD SAVANNA OF DE INVOERING VAN DE WMO?

>>>

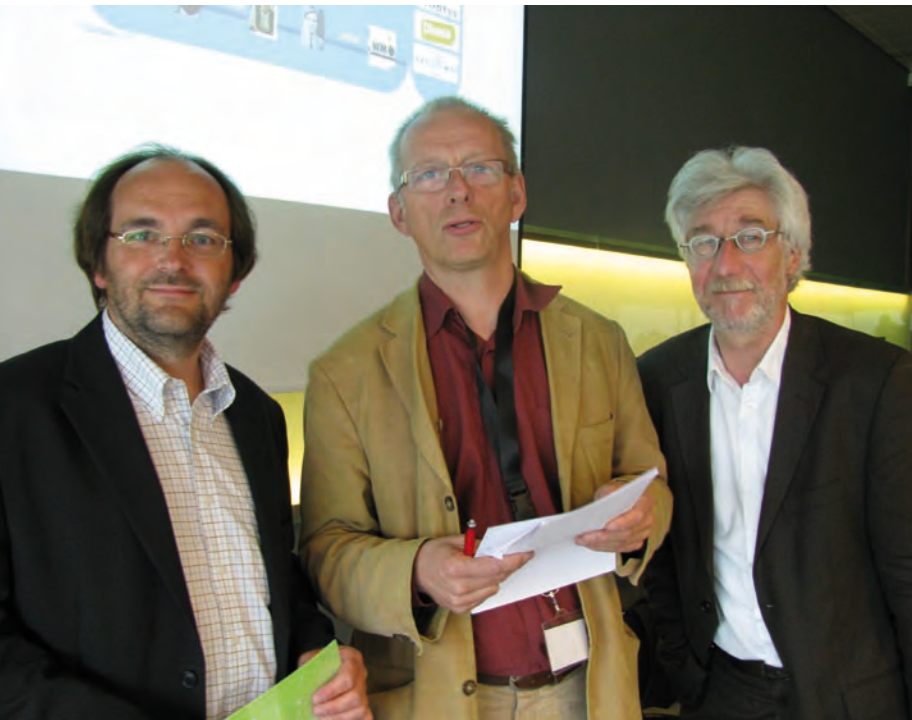

FOTO: NAWAAN GELDER

De opstellers van de canon, v.l.n.r.: Jan Steyaert, Jos van der Lans en Wim Verzelen.

overheid en een te weinig zorgende burger. Daarmee is een gedeelte van de ideologie onder de huidige wetgeving benoemd en meteen duidelijk dat realisering daarvan problematisch kan zijn. Ideologische dromen zijn immers niet een-twee-drie te vertalen in effectieve sociale interventies.

Selectie

De selectie van de huidige 35 vensters voor de canon sociaal werk verliep relatief eenvoudig. Veel thema's zoals Marie Kamphuis of 'de markt van welzijn en geluk' van Hans Achterhuis waren erg voor de hand liggend als ijkpunten in de geschiedenis van het sociaal werk. De redactie van de canon (Jos van der Lans, Jan Steyaert en Wim Verzelen) ontving ook veel suggesties voor vensters, zowel via de leden van de Raad van Inspiratie als van bezoekers van de canon. Er was daarom voorlopig eerder sprake van inventarisatie van vensters dan van echte selectie. Dat wordt wellicht in de toekomst anders, omdat het eindcijfer van 50 vensters in zicht komt. Zowel nieuwe als bestaande vensters zullen hun plaats op de tijdslijn moeten verdedigen. Redactioneel is immers afgesproken dat we de historische canon volgen en ons beperken tot 50 vensters. Daar is geen inhoudelijke reden voor, behoudens conformiteit aan die historische canon en het bewaken van de overzichtelijkheid.

Bij de keuze van de vensters is wel enig denkwerk gaan zitten in het bepalen van het begin- en eindpunt van de geschiedenis. De eerste versie van de canon sociaal werk startte pas in 1875 met de vrouwelijke pioniers (Helena Mercier en dergelijke). In latere versies is het beginpunt verder weg in de tijd gelegd, in 567 bij het tweede concilie van Tours en lokale armenzorg. Er zijn argumenten te bedenken om nog verder terug te gaan in de tijd (zoals Maarten van der Linde in zijn boek doet), maar er zijn evengoed argumenten om het blikveld tot de laatste twee eeuwen te beperken. Voorlopig houden wij het bij het jaar 567.

Moeilijker ligt het bij het bepalen waar geschiedenis stopt en waar het heden begint. Kan je in een historisch overzicht aandacht besteden aan bijvoorbeeld Savanna of de invoering van de Wmo? Zijn die situaties nog te jong om al hun plek in de geschiedenis te claimen? De canonredactie schat nu in dat we er in de canon wel aandacht aan moeten besteden, maar mogelijk wordt daar binnen tien of twintig jaar anders over gedacht. Zo blijft het verleden wel altijd hetzelfde, maar verandert de geschiedschrijving op basis van voortschrijdend inzicht en het perspectief vanuit het heden.

Nederland & Vlaanderen

Er bestaan twee versies van de canon sociaal werk, één voor Nederland en één voor Vlaanderen. Beide hebben momenteel 35 vensters. Een aantal vensters zijn voor beide hetzelfde, zeker voor de periode vóór 1830. Het al genoemde tweede concilie van Tours, en het werk van Juan Luis Vives zijn niet specifiek Vlaams of Nederlands. Andere ijkpunten staan wel op zowel de Nederlandse als Vlaamse canon, maar krijgen toch een eigen invulling. Zo is het werk van Kamphuis, Achterhuis of Foudraine in Vlaanderen wel bekend, maar heeft het een andere invloed gehad. Werk van bijvoorbeeld Herman Deleeck en zijn kritische beschouwingen over de verkeerde herverdeling door de verzorgingsstaat zijn dan weer in Vlaanderen zeer bepalend geweest, maar in Nederland nauwelijks bekend. Wouter Bos schreef enkele jaren geleden wel over de perverse solidariteit van de verzorgingsstaat waar de rijken beter van werden en de armen slechter, maar op empirische en theoretische onderbouwing in de stijl van Deleeck is het wachten.

Soms is er sprake van heel specifieke gebeurtenissen in Nederland of Vlaanderen, maar bestaan er wel vergelijkingen over de grens. Nederland had Dennendal, Vlaanderen had Vrij en Vrolijk. In detail heel verschillend, maar beide waren het schandalen die schokgolven door de sociale sector stuurden en verandering van visie op zorg veroorzaakten. De recentere zaak Savanna lijkt haar pendant te krijgen in de zaak Miranda Bollen. Overigens zou een Britse canon sociaal werk, mocht die ooit door iemand gemaakt worden, dan de situatie van Victoria Climbié benoemen. Het kraken en piepen van de jeugdzorg en het problematische karakter van ketenzorg zijn dus niet typisch Nederlands.

En terwijl Nederland de mond vol heeft van actief burgerschap, richt Vlaanderen zich op een actieve welvaartstaat. Dat verschil is meer dan retoriek, het geeft aan waar beide landen de verantwoordelijkheid in eerste instantie neerleggen.

We spreken dan wel dezelfde taal en kunnen 'internationaliseren op de fiets', maar op professioneel vlak leentjebuur spelen kan nog veel inspiratie opleveren.

De toekomst

Het werk aan de canons is nog niet afgerond, er moet nog veel gebeuren en er liggen nog wilde plannen. Omdat dit canonwerk echter allemaal in de vrije tijd moet gebeuren, laat het tempo zich moeilijk voorspellen. Bovendien zijn we voor de kosten van de technische ontwikkeling van de website (bijvoorbeeld een zoekfunctie) afhankelijk van welwillende maatschappelijke aandeelhouders. We danken hen voor hun steun.

De prioriteit van de redactie ligt de volgende maanden bij het herbekijken van de bestaande teksten op taal, lengte en volledigheid. Op een aantal plaatsen is ook al extra informatie opgenomen, zoals scans van oudere publicaties (bijvoorbeeld het volledige boek van Evelien Tonkens over Dennendal) of links naar audio- en videomateriaal (zie bijvoorbeeld een interview met Marie Kamphuis door Ischa Meijer of de video bij Wmo). Daarnaast liggen er al overzichten klaar om van 35 vensters naar 40, 45 of misschien zelfs al 50 vensters per canon te komen. Zo staat er bijvoorbeeld in de huidige versie nog niets over Elisabeth Boddaert en de Boddaerthuizen, of over de godshuizen in Nederland. Het geheel dat zo

ontstaat, moet evenwichtig zijn, zowel over de verschillende tijdsperiodes als over diverse sectoren van sociaal werk.

Het idee bestaat om daarnaast werk te maken van een internationale 'tussencanon', tussen de Nederlandse en Vlaamse canon in, om belangrijke internationale personen of gebeurtenissen in beeld te brengen: zij die inspiratie leverden voor de sociale sector in de lage landen. Denk daarbij aan mensen als Octavia Hill, Mary Richmond of Paulo Freire, maar ook mensen die kritisch stonden tegenover de sociale sector, zoals Joel Fischer of Charles Murray.

Op wat langere termijn willen we de canons gebruiken om zogenaamde eeuwige thema's te benoemen en te beschrijven. Discussies als al dan niet inkopen van zorg spelen immers niet alleen nu, maar ook in het verleden. Zo was er in de tweede helft van de achttiende eeuw in onder meer Woensel een armenkar, die de armen moest verzamelen en over de gemeentegrens zetten. Die vorm van publieke dienstverlening zouden we niet meer willen, maar opvallend is dat het contract ervoor jaarlijks door de gemeente aanbesteed werd. Wat zou het opleveren als we dergelijke situaties vergelijken met de discussie over aanbesteding van thuiszorg onder de Wmo? •

OVER DE AUTEUR

JAN STEYAERT IS LECTOR BIJ FONTYS HOOGESCHOLEN EN BIJZONDER HOOGLERAAR BIJ UNIVERSITY OF SOUTHAMPTON. MEER INFORMATIE OP WWW.STEYAERT.ORG/JAN/

Literatuur

Linde, M. van der (2007). *Basisboek geschiedenis Sociaal Werk in Nederland*. Amsterdam: SWP.
Verzelen, W. (2005). *Sociaal werk: in- en uitzichten*. Antwerpen: Garant.

Websites

- www.canonsociaalwerk.nl
- www.canonsociaawerk.be
- www.entoen.nu

Werk mee aan de canon

Help ons bij de verdere uitbouw van de canons, trek je werkkleding aan en bezoek de werf op www.canonsociaalwerk.nl en/of www.canonsociaalwerk.be. We horen graag je opmerkingen, aanmerkingen, suggesties tot wijzigingen, verwijderingen, aanvullingen en je gedachten omtrent verdiepende essays over 'de eeuwige thema's'.